

UURING: Enesehindamise mudelites ettevõtlikkuse osa väljatöötamine ja rakendamine

Teema	Uuringu tulemuste sisukokkuvõte <i>Enesehindamise mudelites ettevõtlikkuse osa väljatöötamine ja rakendamine</i>
Uuringu eesmärk	<p>Eesmärk oli (1) töötada välja ettevõtluspädevuse (sh ettevõtlikkuse) kriteeriumid valitud sihtrühmade (õppija, õpetaja/õppejõud) individuaalseks enesehindamiseks ettevõtluspädevuse alapädevuste kohta, samuti organisatsiooni (kool/kõrgkool) enesehindamiseks; (2) töötada välja mõõdikud indiviidi ja organisatsiooni enesehindamiseks kõrgkoolide tasemel ning kohandada need edasi üldharidus- ja kutsekoolide tasemele;</p>
Valim ja meetoodika	<p>Enesehindamismudelite koostamise meetoodiliseks aluseks on võetud programmi Edu ja Tegu raames väljatöötatud ettevõtluspädevuse mudeli alapädevused, mille hindamiseks on leitud varasemates uuringutes teaduslikult tõendatud mõõtevahendid, mida on kohandatud vastavalt ettevõtluspädevuse mudelile alapädevuste kirjeldustele ja edasi arendatud. Enesehindamise mudelite kujundamise protsessi osana viidi läbi uuringud nii indiviidi (õppija, õpetaja-õppejõu) kui ka organisatsiooni (kooli ja ülikooli) tasandil. Korduvate küsitluste tulemusi analüüsiti hindamaks küsimustike valiidsust ja reliaablust ning viidi sisse muudatused vastavalt küsitluste analüüside tulemustele.</p> <p>Arvestades kahte enesehindamise tasandit (indiviid ja organisatsioon) ja sealjuures indiviidi tasandil kaht sihtrühma (õppija ja õpetaja/õppejõud), hõlmas testimisprotsess üheksat täpsustatud sihtrühma (eri haridustasemetega ja -liikide koolid, õppijad ja õpetajad). Korduvate testküsitluste mahuks oli ligi 1600 õppijat, 140 õpetajat või õppejõudu, osales ligi 10 üld- ja kutsehariduskooli ja 6 kõrgkooli. Enesehindamise uuringu tulemusena on iga alapädevuse kohta toodud välja mõõtmisvahendid ja kirjeldused ning määratletud võimalikud kasutusvaldkonnad.</p> <p>Ettevõtluspädevuse mudeli empiiriline põhjendamine üliõpilaste valimil kinnitas enamiku mudelisse valitud alapädevuste sobivust ja nende omavahelist seotust mudeli kui terviku kujundamisel, kuid tõi välja ka vajaduse enesehindamise vahendit edasi arendada (Venesaar <i>et al.</i>, 2018). Erinevatelt osapooltelt saadud tagasiside pinnalt alustati ka täiendava väljundina õppija lühiküsimustiku väljatöötamist ja testimist eesmärgiga hinnata ettevõtluspädevust kui tervikut kiiremalt, kui varasem põhjalikum vahend seda võimaldas .</p> <p>Õpetaja ja õppejõu enesehindamismudelites tuginedes ettevõtlikkuse osa väljatöötamisel samuti ettevõtluspädevuse mudelile hindamaks õpetaja või õppejõu mõtteviisi ning hoiakuid õppimise ja õpetamise suhtes, samuti õppemeetodite kasutamise ja õpikeskkonna loomise viise. Õpetaja ja õppejõu ülesanne on luua õpikeskkond, mis võimaldab õppija ettevõtlikkust toetavate pädevuste ning ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste arengut.</p> <p>Nii üldharidus-, kutse- kui ka kõrgkoolides on oluline, et ettevõtlikkus on strateegiliselt väärtustatud ning teadvustatud nii</p>

	<p>töötajate kui ka (üli)õpilaste seas. 2017. a. alustati ettevõtliku kooli standardi sidumist ettevõtluspädevuse mudeliga. 2018.a. väljatöötatud (IVEK) koolide ja kutsekoolide enesehindamise küsimustik on abiks ettevõtliku kooli kriteeriumide kiireks hindamiseks, et selgitada juba enne ettevõtliku kooli tiitli taotlemist, kuivõrd kool vastab nendele kriteeriumidele. Samuti on selline küsimustik abiks koolijuhtidele ja annab koolile võimaluse viia enesehindamist läbi etapiti, jälgimaks, mil määral pööratakse tähelepanu ettevõtliku kooliga seotud aspektidele. Ettevõtliku kõrgkooli enesehindamise instrumendi kaudu saab kõrgkool viia läbi enesehindamist saamaks teada, mil määral töötajad mõistavad strateegilisi eesmärgid ja viivad neid oma töös ellu ning milliste aspektidega on vaja rohkem tööd teha. Organisatsiooni enesehindamine annab ka vastuse, kas seotud eesmärgid katavad ettevõtliku kõrgkooli kriteeriumid.</p>
<p>Uurigu põhitlemus</p>	<p>Uuringu eesmärgi täitmine –kujundati välja ettevõtluspädevuse (sh ettevõtlikkuse) enesekohase hindamise üldine raamistik valitud sihtrühmade kaupa (õppija, õpetaja/õppejõud; kool/kõrgkool). Uuringu peamiseks väljundiks on enesehindamise mudelid (sh mõõdikud/küsimustikud) indiviidi (õppija, õpetaja/õppejõud) ettevõtluspädevuse ja selle alapädevuste hindamiseks ja organisatsiooni (kool/kõrgkool) ettevõtlikkuse (ettevõtliku ökosüsteemi) hindamiseks. Täiendava väljundina alustati õppija lühiküsimustiku väljatöötamist ja testimist ettevõtluspädevuse kui terviku kiireks enesehindamiseks, mille arendamist jätkatakse 2019-2020.</p> <p>Õppija ettevõtluspädevuse enesehindamise tulemused haridustasemete ja -liikide kaupa kinnitasid seda, et õppija eelnev taust on oluline mõjutegur ettevõtluspädevuse kujunemisel ning seetõttu ei saa eraldi välja tuua ka nn üldisi keskmisi haridustasemete ja -liikide vaheliste erinevuste näol, sest tõenäoliselt on suuremad just individuaalsed erinevused gruppide sees. See võimaldab aga öelda, et kõikidel käsitletud haridustasemetel ja -liikides tuleks kõigepealt uurida, mis tasemel õppijad vaadeldavate tegurite poolest on ning vastavalt sellele teha otsus, millistele teguritele õppes rohkem tähelepanu pöörata. Siin tuleb rõhutada ka seda, et haridustasemeti ja -liigiti on ka õppijate rühmad üsna heterogeensed (nt vanus, kogemused jm), mistõttu igal konkreetsel juhul aitab enesehindamise küsimustiku rakendamine õppes eelkõige kindlaks teha sihtrühma taseme alapädevustes. Sellele toetudes saab õpetaja või õppejõud täpsustada õppeprogrammi ning toetada õppijate poolt madalamaks hinnatud alapädevusi.</p> <p>Analüüsi tulemused näitavad vajadust toetada autonoomsemaid motivatsioonitüüpe kõigil haridustasemetel, samuti pöörata tähelepanu oskusele märgata enda emotsioone ning neid tulemuslikult reguleerida. Oluline on kõikidel haridustasemetel ja -liikides pöörata tähelepanu väärtust loova mõtlemise alapädevustele (nt loovus, probleemilahendus- ja planeerimisoskus) ning märgata õppijate erisuguseid tendentse ning nende individuaalset arengut, et toetada õppija ettevõtlikkust parimal võimalikul moel. Sotsiaalsete olukordade lahendamise oskuste arengu toetamiseks on tähtis kasutada õppijaid kaasavaid õppemeetodeid ja meeskonnatööd. Kokkuvõttes, üldine keskmine hinnangute tase näitab ettevõtlusõppe arendamise vajadust kõigil haridustasemetel ja -liikides. Ja ka seda, et nii</p>

	<p>EEd kui ka teistes üld- ja erialaõppe programmides tuleb aine põhiteema kõrval pöörata tähelepanu ettevõtlikkust toetavate alapädevuste arengule, mis omakorda mõjutavad nii ettevõtluse kui eriala (äriideede elluviimise valdkonna alapädevuste) arengut EEd kui ka teiste üld- ja erialaste pädevuste paremat arengut.</p>
<p>Uurimisküsimuste lõikes tulemused</p>	<p><i>1. Kuidas on hinnatud ettevõtluspädevuse erinevaid alapädevusi varasemates teadusuuringutes nii enesehinnanguliste skaalade kui ka teist laadi mõõtmisvahendite kaudu (nt testid, probleemülesanded)?</i></p> <p>Rahvusvaheliselt on enesehindamist kasutatud EE mõju hindamisel eelkõige õppija ettevõtlusalaste hoiakute ja kavatsuste, ettevõtja isiksuseomaduste hindamiseks ja vähesel määral on alustatud mõõdikute väljatöötamisega ettevõtluspädevuse alapädevuste hindamisel (nt Fayolle & Gailly, 2015; Caird, 1991; Morris et al 2013). Kuid need uuringud ei võimalda mõtestada ettevõtluspädevust terviklikult, nt võttes arvesse kõiki ettevõtluspädevuse mudeli alapädevusi. Samal ajal on tehtud palju uuringuid ja testitud mõõdikuid üksikute alapädevuste kohta (nt loovus, emotsioonide juhtimine, planeerimine, motivatsioon, algatusvõime jne) nii enesehinnanguliste skaalade kui ka testide ja probleemülesannete kasutamise kaudu. Käesolevas uuringus on õppija enesehindamise küsimustiku koostamisel kasutatud nii varasemalt testitud küsimusi ja väiteid alapädevuste kohta, probleemülesandeid kui ka vabavastuseid, et hindamisvahend kohandada ettevõtluspädevuse mudelile, rakendades ülalkirjeldatud metoodikat.</p> <p>Õpetaja ja õppejõu enesehindamise mudelite ettevõtlikkuse väljatöötamist alustati insenerpedagoogidest (nt IGIP alusel), mida laiendati kõikidele õpetajatele ja õppejõududele ja õppides ka Lapi ülikooli kogemusest (nt MTEE).</p> <p>Ettevõtliku kõrgkooli tunnuste hindamise näitena võib tuua HEInnovate küsimustiku, mis on Euroopa Liidu ja OECD poolt kinnitatud laiaulatuslikuks rakendamiseks. Selle küsimustiku täiendamisel tugineti ettevõtlikku kõrgkooli tunnuseid käsitlevale teaduskirjandusele. Sellele ja ettevõtliku kooli standardile saab tugineda ettevõtliku kooli küsimustiku väljatöötamisel.</p> <p><i>2. Milline on Eesti jaoks ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu raames väljatöötatava ettevõtluspädevuse (sh ettevõtlikkuse) enesekohase hindamise üldine, uuele õpikäsitusele toetuv raamistik valitud sihtrühmade kaupa (õppija, õpetaja/õppejõud; kool/kõrgkool)?</i></p> <p>Enesehindamise küsimustike koostamisel olid aluseks programmi Edu ja Tegu raames välja töötatud ettevõtluspädevuse mudeli alapädevused ning teaduskirjanduses toodud põhimõtted alapädevuste kirjeldamisel ja hindamisel. Varasemates uuringutes testitud küsimustikke kohandati ja täiendati vastavalt alapädevuste kirjeldustele mudelis ning testiti Eesti kõrgkoolides ja edasi kohandati ka gümnaasiumis ja kutsekoolides kasutamiseks. Tulemustest siiski selgus, et just gümnaasiumi- ja kutsekoolide tasemele tehtavaid kohandusi peab jätkama ka edaspidi, et saavutada paremaid tulemusi. Testimisandmete kogumite alusel on hinnatud küsimustike valiidsust ja reliaablust ning vastavalt nendele tulemustele on küsimustikke modifitseeritud. Tulemusena on välja kujundatud ettevõtluspädevuse</p>

	<p>(sh ettevõtlikkuse) enesekohase hindamise üldine raamistik valitud sihtrühmade kaupa (õppija, õpetaja/õppejõud; kool/kõrgkool). Uuringu peamiseks väljundiks on enesehindamise mudelid (sh mõõdikud/küsimustikud) indiviidi (õppija, õpetaja/õppejõud) ettevõtluspädevuse ja selle alapädevuste hindamiseks ja organisatsiooni (kool/kõrgkool) ettevõtlikkuse (ettevõtliku ökosüsteemi) hindamiseks.</p>
	<p><i>3. Millised on enesehindamise rakendamise võimalused ettevõtluspädevuse mõõtmisel ja arendamisel? Ehk millised on eri sihtrühmade (õppija, õpetaja/õppejõud, kool/kõrgkool) ettevõtluspädevuse (sh ettevõtlikkuse) enesehindamise mudelid?</i></p> <p>Esitatakse soovitud sihtrühmade enesehindamise rakendusvõimaluste kohta, toetudes enesehindamise küsimustike testimise analüüsi tulemustele. Enesehindamise lõimimiseks õppesse ja alapädevuste hindamiseks on välja töötatud õppija ettevõtluspädevuse enesehindamise juhend, mis sobib rakendamiseks erinevatel haridustasemetel ja -liikides. Juhendi testimine on planeeritud perioodi 2019–2020, kus keskendutakse enesehindamise vahendite rakendamise metoodika täiendamisele ning kohandustele juhendi erinevatele haridustasemetele ja -liikidele sobivamaks muutmisel. Küsimustiku edasiarendamisel on vaja välja töötada digilahendus, mis annab vastajale kohe tulemuse ja võimaldab enesehindamise tulemusi praktikas operatiivsemalt rakendada.</p> <p>Õpetaja ja õppejõu enesehindamise vahend näitab, kuidas hinnata õpetaja-õppejõu mõtteviisi, hoiakuid, õppemeetodite kasutamise ja õpikeskkonna loomise viise, et planeerida nende arendamist. Kõrgkooli ja kooli tasandi enesehindamise küsimused võimaldavad hinnata nende vastavust ettevõtliku kooli/kõrgkooli kriteeriumidele ja sh arvesse võtta ettevõtluspädevuse mudeli rakendamist õppetöös.</p>
<p>Uuringutulemuste tutvustamine</p>	<p>Uuringu aruanne on veebilehel kõikidele huvilistele tutvumiseks, tulemusi on kajastatud ka artiklites (sh EHA ajakirjas) ja konverentside ettekannetes, Edu & Tegu täienduskoolitustel. Samuti on õppijate hinnangute keskmisi tulemusi tutvustatud gümnaasiumidele ja kutsekoolidele (INNOVE kaudu) ning kõrgkoolide tudengitele, nt TÜ ainetes ja TTÜ tudengitele vooruloengutes ja e-õppe materjalides jne. Tulemuste tutvustamist planeeritakse ka edaspidi andes tagasisidet õppijatele ja õpetajatele/õppejõududele ning korraldades arutelusid õpetajate/õppejõududega, kuidas integreerida enesehindamist õppetöösse erinevatel haridustasemetel ja -liikides.</p>
<p>Uuringutulemuste kasutamine</p>	<p>Õppija enesehindamismudeli rakendamine võimaldab hinnata õppija ettevõtluspädevust, mis omakorda toetab pädevuspõhise õppe rakendamist. Seejuures on enesehindamisvahend kasutatav õppevarana õppeprotsessis alapädevuste tundmaõppimisel ja ettevõtlusõppes alapädevuste lõimimisel ettevõtlusprotsessi planeerimisse. See aga eeldab õpetajate ja õppejõudude teadlikkuse tõstmist ja ettevõtluspädevuse alapädevuste arendamiseks vajalike õppemeetodite tundmaõppimist ja rakendamist. Enesehindamise vahendite rakendamine õppetöös võimaldab teadvustada teatud teemade ja alapädevuste õppe vajalikkust ning samuti mõtestada võimalikke</p>

	<p>arenguteid nii EEs kui teistes ainetes. Piiranguks on aga see, et enesehindamine ei pruugi anda piisavalt adekvaatset hinnangut alapädevuse taseme kohta, mis teeb keerukaks ka muutuse ja arengu hindamise. Seda tuleks teisi meetodeid kasutades kindlasti edasi uurida. Samuti ei ole väljatöötatud enesehindamise vahend ainuvõimalik alapädevuse hindamise viis. Kindlasti lisanduvad siia nt vaatlused, vestlused kolleegidega jms.</p> <p>Uuringu tulemusi saab kasutada õpetajahariduse õppekavade disainimisel, et õpe sisaldaks kõikide valdkondade õpetajatele ja õppejõududele teadmisi ettevõtluse olemusest ja ettevõtlikkuse toetamise tähtsusest, et nad oskaksid neid oma õpetamistegevustes rakendada. Oluline on pakkuda kõikide valdkondade õpetajatele ja õppejõududele koolitust ettevõtluspädevuse mudeli tundmaõppimiseks ja seda, kuidas enda õpetatavas aines toetada õppijate ettevõtluspädevuse alapädevuste arengut. Uuringu tulemusi saab rakendada ka juba töötavate õpetajate ja õppejõudude täiendkoolituste planeerimisel, et täienduskoolitustel selgitada, kuidas oma õppetöös õppija ettevõtlikkuse arengut toetada ja miks on see vajalik. Õpetajad ja õppejõud peavad mõistma näiteks arenguuskumuste teooriat ja sotsiaal-konstruktivistlikku õpikäsitust ja oskama neid rakendada, sest need oskused on õppijate ettevõtlikkuse toetamise olulisteks eeldusteks.</p>
<p>Jätkutegevused</p>	<p>Aastatel 2019-2020 keskendutakse õppija enesehindamise vahendi rakendamise metoodika täiendamisele loomaks sihtrühmadele võimaluse tagasiside saamiseks ettevõtluspädevuse kohta enesehindamise kaudu. See aitab kaasa ettevõtlikkust toetavate alapädevuste (enesejuhtimine, väärtustloov mõtlemine ja lahenduste leidmine, sotsiaalsete olukordade lahendamine) lõimimisele ja enesehindamise rakendamisele õppeprotsessis. Uuring toetab ettevõtluspädevuse mudeli rakendamist õppes erinevatel haridustasemetel ja -liikides. Lisaks täiendatakse ettevõtluspädevuse enesehindamise juhendit, mille testimine on planeeritud perioodi 2019–2020, kus keskendutakse enesehindamise vahendite rakendamise metoodika täiendamisele. Ettevõtlusõppe arengule aitavad kaasa ka õpetaja/õppejõu enesehindamise rakendamine. Planeeritakse artiklite kirjutamist.</p>